

ПРОФЕСІЙНА-ПРИКЛАДНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПРОБЛЕМА

Проаналізовано стан досліджуваної проблеми в науковій літературі, визначено місце і роль засобів професійно-прикладної фізичної підготовки в системі професійного навчання. Розкрито педагогічну і соціально-економічну сутність упровадження процесу професійно-прикладної фізичної підготовки в професійно-технічних навчальних закладах.

***Ключові слова:** фізична культура, професійно-технічні навчальні заклади, учні, професійно-прикладна фізична підготовка.*

Постановка проблеми. Проблема використання засобів фізичної культури з метою підвищення якості професійної підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) обумовлена об'єктивним перебігом суспільного розвитку і має безпосереднє відношення до підготовки кадрів у системі освіти [3]. Одним з провідних напрямів удосконалення системи фізичної підготовки у ПТНЗ є підсилення його прикладного значення [5]. Необхідність професійно-прикладної фізичної підготовки (ППФП) учнів зумовлюється підвищеними вимогами до молодих працівників з перших днів їх професійної діяльності [4; 12].

Протягом останніх років з'явилося чимало праць, присвячених проблемі підготовки робітників та фахівців різних галузей суспільного виробництва [1; 2; 6; 8]. Проблеми професійно-прикладної фізичної підготовки учнів і студентів навчальних закладів різного профілю вивчали дослідники В. Ільнич [4], В. Філінков [12]. Встановлено, що систематичні заняття фізичними вправами сприяють формуванню необхідних трудових навичок, оптимізують фізичну і психічну підготовку учнів до праці, поліпшують їхню працездатність, сприяють адаптації організму до умов виробничої діяльності [5; 9; 13]. Більшість дослідників указують, що високої ефективності при вихованні професійно-прикладних фізичних якостей можна досягти за допомогою різноманітних засобів фізичної культури і спорту. При цьому застосовуються в процесі ППФП спеціальні прикладні вправи – це ті ж звичайні фізичні вправи, але підібрані й організовані в повній відповідності до її завдань.

Мета дослідження полягає у виявленні значення професійно-прикладної фізичної підготовки учнів ПТНЗ, її педагогічної та соціально-економічної сутності.

Результати теоретичного аналізу. Проблема якості освіти завжди перебувала в полі зору педагогічної теорії й практики освіти. У затвердженій Указом Президента України "Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті", Законах України "Про освіту", "Про вищу освіту", "Про професійно-технічну освіту" наголошено на необхідності забезпечення високої якості професійної освіти та конкурентоспроможності майбутніх фахівців. Однак на сучасному етапі суспільного розвитку проблема якості підготовки майбутніх фахівців набула нового звучання. Якість освіти сьогодні розглядається як найважливіший фактор стійкого розвитку країни [3].

Оскільки потреби ринку праці вимагають докорінної перебудови структури навчально-виховного процесу, важливо організувати такі педагогічні умови навчального процесу, щоб ці компоненти взаємодіяли, і процес засвоєння знань, умінь і навичок відбувався паралельно з практичною діяльністю.

Аналізуючи поняття "умова", з'ясовано наступне: умова це – сукупність об'єктів (речей, процесів, відносин), що необхідні для виникнення, існування або зміни даного об'єкту [11] або сукупність перемінних природних, соціальних, зовнішніх та внутрішніх впливів, що впливають на фізичний, психічний, моральний розвиток людини, його поведінку, виховання і навчання, формування особистості [7]. Педагогічні умови розглядаються як обставини, від яких залежить та за яких відбувається цілісний продуктивний навчально-виховний процес професійної підготовки, що опосередковується активністю особистості, групою людей [10].

Принцип органічного зв'язку фізичного виховання з практикою трудової діяльності найбільш конкретно втілюється у ППФП. Хоча цей принцип поширюється на всю соціальну систему фізичного виховання, саме в ППФП він знаходить своє специфічне вираження, як своєрідний різновид фізичної підготовки являє собою педагогічно спрямований процес забезпечення спеціалізованої фізичної підготовленості до обраної професійної діяльності. Він вимагає створення педагогічних умов для активізації навчання учнів ПТНЗ, розумінні ними цілісності процесу здобуття професії та ролі фізичної підготовки у ньому.

Початком формування ППФП як профільованого напряму та виду фізичного виховання щодо потреб виробництва можна вважати 30-ті роки ХХ ст. У даному етапі ППФП здійснюється насамперед у якості одного з розділів обов'язкового курсу дисципліни "Фізична культура" в ПТНЗ, середніх спеціальних і вищих навчальних закладах.

Наразі ППФП здійснюється за наступними основними напрямами:

- оволодіння прикладними вміннями й навичками, що є елементами окремих видів спорту;
- акцентоване виховання окремих фізичних і спеціальних якостей, особливо необхідних для високопродуктивної праці в певній професії;
- набуття прикладних знань (знань та умінь застосування засобів фізичної культури і спорту в режимі праці та відпочинку з урахуванням мінливих умов праці, побуту, вікових особливостей та ін.)

Перший з напрямів пов'язаний з проблемою навчання рухам, другий – з вихованням фізичних (рухових) і спеціальних якостей, третій – з набуттям прикладних знань з використання засобів фізичної культури в режимі праці та відпочинку.

Необхідністю подальшого вдосконалення та впровадження ППФП у ПТНЗ визначається головним чином наступними причинами та обставинами:

- час, що витрачається на освоєння сучасних практичних професій і досягнення професійної майстерності в них, продовжує залежати від рівня функціональних можливостей організму, які мають природну основу, від ступеня розвитку фізичних якостей індивіда, різноманітності та досконалості набутих ним рухових умінь і навичок;

- продуктивність багатьох видів професійної праці, незважаючи на прогресуюче спадання частки грубих м'язових зусиль у сучасному матеріальному виробництві, прямо або опосередковано продовжує бути зумовленою фізичною дієздатністю виконавців трудових операцій, причому не тільки у сфері переважно фізичної праці, але і в ряді видів трудової діяльності змішаного (інтелектуально-рухового) характеру; у цілому ж нормальний фізичний стан, без якого не мислиться здоров'я та ефективне функціонування, залишається найважливішою передумовою високої плідності будь-якої професійної праці;

- зберігається проблема попередження ймовірних негативних впливів певних видів професійної діяльності та її умов на фізичний стан трудящих; хоча ця проблема вирішується багатьма засобами оптимізації змісту та умов праці, у тому числі соціальними, науково-технічними та гігієнічними, важливу роль серед них покликані відігравати фактори професійно-прикладної фізичної культури, включаючи ППФП;

- перспективні тенденції загальносоціального та науково-технічного прогресу не звільняють людину від необхідності постійно вдосконалювати свої рухові якості, а їхній розвиток в силу природних причин невіддільний від фізичного вдосконалення індивіда.

Організація ППФП учнів у процесі їх фізичної підготовки, особливо на навчальних заняттях, пов'язана з рядом об'єктивних труднощів, головними серед яких є:

- відсутність або недостатність належної бази для проведення занять з даного розділу програми обов'язкової дисципліни "Фізична культура";
- невідповідність учителів фізичної культури для проведення окремих розділів ППФП;
- вплив кліматичних та погодних умов на можливість проведення спеціально організованих занять з ППФП;
- недостатня фізична підготовленість вступників до ПТНЗ ускладнює реалізацію певної частини ППФП у навчальний час.

Останнє положення є одним з істотних, оскільки основою фізичної підготовленості учнів, зокрема ППФП, є загальна фізична підготовка, яка визначена програмою та заліковими нормативами дисципліни "Фізична культура". Тому будь-які коливання рівня фізичної підготовленості вступників, погодних та інших

умов вимагають збільшення навчальних годин на загальну фізичну підготовку, вимушеного скорочення інших розділів програми фізичної культури, а отже, гнучкого планування та використання різних форм ППФП в системі фізичної підготовки учнів ПТНЗ.

При розробці ППФП конкретної професії треба проводити аналіз соціологічних досліджень і доповнювати їх більш поглибленими психофізіологічними дослідженнями на робочих місцях із застосуванням методик, що використовуються у фізіології, психології, гігієні праці та спортивному тренуванні. Важливим є використання математичних методів аналізу отриманих матеріалів. Застосування дисперсійного, кореляційного і регресійного методів для об'єктивної оцінки значущості різних компонентів набагато підвищує науковість підбору засобів і методів для її реалізації в системі фізичної підготовки молоді. Такі дослідження повинні носити перманентний характер, що забезпечує накопичення наукового матеріалу з урахуванням тих постійних змін, які відбуваються в усіх галузях суспільного виробництва під впливом науково-технічного прогресу.

Необхідна побудова багатфакторних статистичних моделей ППФП з визначенням найбільш істотних факторів, що впливають на професійну працездатність, а також форм зв'язку і ступеня взаємозалежності різних параметрів, включених до моделі. Необхідність у перспективі вирішення цієї складної проблеми для кожної професії підкреслюється тимчасовим розривом між періодом вивчення наявних умов праці і реалізації ППФП учнів ПТНЗ, з одного боку, та умовами і характером праці майбутніх робітників протягом наступних 30-35 років – з іншого. Природно, що ця проблема тісно пов'язана з проблемою визначення професіограми фахівця, над якою працюють філософи, соціологи і психологи праці, фахівці з організації виробництва та інші. Результати цих досліджень повинні бути також використані при побудові моделі ППФП майбутніх робітників.

Висновки. Отже, засоби фізичної культури є важливими чинниками підвищення рівня здоров'я і працездатності учнів, сприяють оволодінню професією. Результативність багатьох видів професійної діяльності людини залежить від спеціальної фізичної підготовленості, що досягається шляхом систематичних занять фізичними вправами, адекватними в певному відношенні вимогам, що ставляться до функціональних можливостей організму професійною діяльністю та її умовами. Ця залежність отримує наукове пояснення у світлі уявлень про закономірності взаємодії різних сторін фізичного та загального розвитку організму в процесі життєдіяльності, зокрема про закономірності адаптації до тих чи інших видів діяльності, переносу рухових умінь і навичок, набутих і удосконалених у процесі занять фізичними вправами та оволодіння професією. Практичне використання цих закономірностей призвело до становлення особливого різновиду фізичного виховання – ППФП.

Науково-технічний прогрес спричинив механізацію та автоматизацію виробництва, поява нової техніки зумовила зниження рухової активності працівників. У цих умовах підвищується педагогічне та соціально-економічне значення якісної професійної і фізичної підготовки учнів в процесі навчання.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці методичних рекомендацій організації занять з фізичної культури в ПТНЗ розділу ППФП.

Використані джерела

1. Вісковатова Т.П. Фізична культура і розвиток вищих психічних функцій / Т.П. Вісковатова // Молода спортивна наука України: [зб. наук. праць з галузі фізичної культури і спорту]. – Вип. 7: у 3-х т. – Львів: НВФ "Українські технології", 2003. – Т. 1 – С. 15-17.
2. Григоренко В.Г. Системний підхід в організації професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів / В.Г. Григоренко, В.М. Пристинський // Науковий вісник ПУДПУ (м. Одеса) імені К.Д. Ушинського: [зб. наук. праць] – Одеса: ПУДПУ, 2002. – Вип. 8 – 9. – С. 126-132.
3. Гуревич Р.С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах: [монографія] / Р.С. Гуревич; [наук. ред. С.У. Гончаренко]. – К.: Вища школа, 1998. – 229 с.
4. Ильинич В.И. Профессионально-прикладная физическая подготовка студентов вузов: научно-методические и организационные основы / В.И. Ильинич. – М.: Высш. шк., 1978. – 144 с.
5. Козерук Ю.В. Формування рухових навичок учениць професійно-технічних навчальних закладів засобами фізичних вправ: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Козерук Юлія Володимирівна. – Чернігів, 2012. – 245 с.
6. Краснов В.П. Фізичне виховання: психофізичні вимоги до фахівців агропрому / В.П. Краснов. – К.: Аграрна освіта, 2000. – 133 с.

7. Полонский В.М. Словарь по образованию и педагогике / В.М. Полонский. – М.: Высш. шк., 2004. – 512 с.
8. Раєвський Р.Т. Соціальне замовлення на фізичне виховання студентської молоді у XXI столітті / Р.Т. Раєвський, С.М. Канішевський // Теорія і практика фізичного виховання. – 2004. – № 2. – С. 37-42.
9. Романенко В.А. Физиологическое обоснование профессионально ориентированной физической подготовки: автореф. дисс. на соискание науч. степени доктора биол. наук: спец. 03.00.13 "Физиология" / В.А. Романенко. – К., 1994. – 55 с.
10. Словник-довідник з професійної педагогіки / [ред.-упоряд. А.В.Семенова]. – Одеса: Пальміра, 2006. – 272 с.
11. Философская энциклопедия: в 5 т. / [науч. ред. Ф.В. Константинов]. – М.: Советская энциклопедия, 1964. –Т. 5. – 1964. – 740 с.
12. Філінков В.І. Система професійно-прикладної фізичної підготовки фахівців машинобудівної промисловості: дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / Філінков Володимир Ілліч. – Львів, 2003. – 272 с.
13. Strassten B.A. Conceptual Model of Instruction / B.A.Strassten // Teaching Practice: Problem and Perspective (stones E. Morris S.) – Ind. 1992. – P.173-185.

Bylanov O.M.

VOCATIONAL AND APPLIED PHYSICAL TRAINING IN LEARNING AS A PEDAGOGICAL AND SOCIO-ECONOMIC PROBLEM

The state of the problem in the scientific literature, the place and role of vocational and applied physical training in training for professional careers were analyzed. Reveals the educational and socio-economic nature of the implementation process of vocational and applied physical training in vocational schools.

Keywords: *physical education, vocational education, students, professional and applied physical training.*

Стаття надійшла до редакції 10.11.2013 р.